

Kardos Ferenc

Könyvkincsek zalai falvak könyvtáraiban¹

A dél-zalai falvakban végzett könyvtári módszertani munka során, melyet ma a KSZR keretei közt végzünk, többször találtunk rá 1945 előtti kiadású könyvek gyűjteményére, kéziratossá vagy nyomtatott iratokra. Volt ahol padláson, zsákban, szétszórva, volt ahol zárt, fűtetlen helyiségben találtunk rá, de volt, ahol becsben tartották ezeket a könyveket, de ekkor sem váltak a helyi közösség közkincsévé, a település lakói elől elzárva kallódtak. Néha megkérdezték a kilátogató vagy ott dolgozó könyvtárost, segítőt arról, hogy milyen értékkel bírnak az ott talált könyvek, kéziratossá dokumentumok. Ilyenkor volt arra mód, hogy a kolléga, könyvtári segítő – ismeretek és segédletek hiányában – felajánlja a könyvtári hálózatban elérhető szakmai segítséget. Így jutottam én is néhány könyvgyűjtemény közelébe. Ahol segítséget, tanácsot kértek, ott a polgármester, pedagógus vagy a plébános atya is segített azzal, hogy hivatalossá tette a gyűjteménnyel való foglalatosságot, jelezte, hogy komolyan veszi és szeretné települése értékeként megőrizni valamilyen formában. Nagyon fontos ez a mozzanat, mert korábban a települések sokszor megélték értékeik elvesztését, a település idősebb lakói ezért bizalmatlanná váltak, s inkább rejtgettek, mint közkinccsé tették volna értékeiket. Általános tapasztalatom az, hogy nagymértékben függ egy-egy ilyen gyűjtemény sorsa a település vezetőitől (polgármester, testület), főleg, ha régebb óta vezetik településüket, és beágyazottságuk is nagy a településen (ők is, családtagjaik is ott élnek, megbecsültek). A vezető hitele adja azt az erőteret, melyben a gyűjteményt bátran, de megfelelő szakmai alázattal tekinthetjük át, és a helyzetnek megfelelő megoldásokat meg tudjuk keresni. Ennek a megoldásnak – ha az, hogy el kell vinni egy közgyűjteménybe, akkor is, ha az, hogy méltó helyet és védelmet biztosítva maradhat, akkor is – helyi társadalmi támogatását is leginkább ők biztosíthatják.

Ebben a segítő projektben döntő a közös kiindulási pont elfogadása, azaz, hogy mi a gyűjtemény jövőbeni sorsának iránya. Ha a település vezetője azt javasolja, hogy segítsünk jobb helyre juttatni a régi könyveket (ez ma a ritkább, de a rendszerváltás idején gyakori kérés volt), akkor innen kell indulnunk. Ez a megoldás könnyebbnek látszik, de számot kell vetni azzal, hogy az így hozzánk kerülő dokumentumokkal ezek után nekünk

kell foglalkozni felelősségteljesen. Ezért érdemes tisztázni az elején, hogy mi szükség esetén (például, mert nincs forrásunk a restaurálásra, kötés javítására, vagy nincs ehhez értő szakemberünk) továbbadhatjuk-e vagy, hogy gyűjteményünk részeként számot tart-e a település a használatra.

Ma a települések vezetői (polgármester, jegyző), ahol rálelnek ilyenre, mindenképp meg akarják tartani, őrizni kincseiket. Itt a nehézséget az okozza, ha nincs ehhez kellő helyiség, vagy elképzelés a hasznosítást illetően. Mindenesetre ma örülhetünk, ha keresik ilyen esetben a könyvtárost, ha kérjük tanácsainkat, és mindenképp közösen kell megtalálnunk a gyűjtemény jövőjére a megoldást.

Sok nehézség állhat elő, de a legnagyobb gondot az okozza, hogy a település vezetői, lakói nagyon nehezen tudják megítélni a gyűjteményük értékét, a benne rejlő lehetőségeket és a fenntartásához szükséges erőfeszítéseket. Ennek egyik oka az, hogy ezek a gyűjtemények eddig nem voltak övéik, nem voltak közgyűjtemények, mert nem úgy, nem azzal a céllal jöttek létre. A zalai, nyugat-somogyi kisebb településeken, amelyekről tudok, a gyűjtemények egyházi hivatalokban (plébániákban, parókiákban) és uradalmi központokban keletkeztek, esetenként a település értelmiségének (orvos, jegyző, tanító, állatorvos, pap, kántor, uradalmi tisztartó) magánkönyvtárában. Ezek a könyv- és levéltárak azonban zártak voltak a falu népe felé. Csak a kastélyba, plébániára, uradalmi központba bejáró inas, béres, szolgáló, segítő férhetett hozzá ezekhez a dokumentumokhoz, s közülük is csak páran tudhattak olvasni, főleg idegen nyelveken, pedig a gyűjtemények nagy hányada latin, gótbetűs német nyelvű könyv lehetett. A falvak népe számára ezek a könyvtárak jobbra az uraság státuszszimbólumaként vagy papi szakkönyvtárként voltak jelen. Az 1945 utáni évtizedekben ezért nem tartották értéknek, haszontalan dolognak vélték sok helyütt, a kastélyok, uradalmi központok feldúlásakor, kirablásakor megsemmisítették a gyűjtemények nagy részét. Az 1950-es éveket követően, a szocializmus során a megmaradt, de nagy állami intézménybe nem került gyűjtemények, még ha ismertek is voltak, nem váltak részévé a helyi kultúrának, ideológiai okokból nem is volt tanácsos velük foglalkozni. Néhány darab be-bekerült közkönyvtárakba, így a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár is őriz régi könyveket. De voltak, melyek nyugati országok antikváriumaiba kerültek ki, esősorban olyan helyekről, ahol a gyűjtemény teljesen gazdátlaná vált. Néha pedig az épületet szanáló, renováló munkások gyűjtöttak be 18-19. századi lapokkal (későn értünk oda).

A szerencsésen, még ha rossz állapotban is fennmaradt patinás könyvgyűjtemények közkinccsé válása csak a rendszerváltást követően, a települési értéket újra felfedező, és a települési ünnepek sorába illesztő programokon, akciókon keresztül történt meg. Ez egyben azt is jelenti, hogy az ilyen gyűjtemény új gazdára lelt.

Az utóbbi évek katolikus egyházszerkezési gyakorlata és a krónikus paphiány miatt több faluban is található magára maradt, a legutóbbi időig gondozott egyházi gyűjtemény és irattár, ahol minden bizonnyal vannak régi könyvek, iratok. Érdemes volna felvennie a falvak vezetésének és könyvtárosainak, könyvtári segítőinek a települést ellátó plébániával ez ügyben a kapcsolatot, hogy ne évek kallódása után kelljen a gyűjteményeket kezelni, gondozni, netán közgyűjteményekbe juttatni.

Ebben a rövid tanulmányban a zalamerényei egyházi gyűjtemény és egy pölskefői kéziratok falutörténeti dokumentum feltárásáról és hasznosításáról szólok röviden. Mindkét esetben hosszú ideig volt gazdátlan és gondozatlan ez a könyvkincs, ami sajnos meg-

látszik állapotukon. De mindkét településen előre tekintenek, és próbálják a lehető legjobb állapotba hozni a gyűjteményeket.

Zalamerenye kincsei

Zalamerenye ma apró falu a Kis-Balaton nyugati oldalán. A Zala megye Nagykanizsai járáshoz tartozó település, mely 1892-ig a Merenye névre hallgatott, ma közel 200 lakost számláló kistelepülés, a lakosság többsége katolikus. Zalakaros és a Balaton közelsége miatt a németek kedvelt letelepedési helyévé vált, ma a lakosság 8%-át teszik ki ők, a romák aránya pedig folyamatosan nő (ma 4-5%). Jelentős épített értéke a Pálos-malom, mely 2015-re új tulajdonosának köszönhetően megújult, és a barokk Szent Mihály-templom, mely Padányi Bíró Márton veszprémi püspök templomépítési kampánya idején, 1757-1760 között épült a török idők után visszatelepülő lakosság számára. A falu első okleveles említésétől (1203) egészen 1945-ig egyházi birtok volt, a 18-20. században a veszprémi székeskáptalan birtokközpontja is. A plébániához tartozott Zalaújlak is. A 20. század első felében jelentős település volt, plébániával, katolikus népiskolával, mindennek nyomait őrzi a bemutatandó gyűjtemény.

A falu az 1960-as években még fejlődött, gyarapodott, például egy iskolaépülettel, ekkor már TSZ működött a valamikori egyházi birtok helyén, és 600 fő körüli népesség élt itt.

A lakosságcsökkenés 1980-tól indult el drámaian, 1980-ban 408, 1990-ben 304, 2001-ben 209 lakost számoltak össze, 2011-ben pedig 173-at. Az utóbbi évtizedben lassú növekedés indult meg, most 190 fő fölötti lélekszámot regisztrálnak. Mára a plébánia is megszűnt, most a zalakarosi plébánia filiája a falu.

Ódor László, a jelenlegi polgármester a települést a helyi értékek összegyűjtésére, gondozására és bemutatására is gondolva fejleszti, pályázati forrásokat is keres ehhez a célhoz. Ennek következménye, hogy a könyv- és kéziratgyűjtemény bekerült a falu értéktárába a rákászat, rákételek, a Pálos Malom, a plébániatemplom, a jóléti víztározó és a megújult faluház mellett. A könyvgyűjtemény a Zalamerenyei Helyi Érték-Nap-on mutatkozott be először, 2017. október 7-én kiállítást is rendeztünk a könyvekből. A zalamerenyei helyi értékeket a rendezvényeken nemcsak a zalamerenyeiek, hanem Zalakaros és a közeli falvak (galamboki, garabonci, nagyradai, nagyrécei, zalaújlaki, stb.) hagyományápoló csoportjai, lakosai és a Zalamerenyéről elszármazottak is megismerhetik.

A gyűjtemény fennmaradásáról és felfedezéséről

Fennmaradását egy kis raktárnak köszönheti, mely egy folyamatosan változó funkciójú (tanácsi bérlakás, szociális lakás, ideiglenes orvosi rendelő, polgármesteri hivatal) épületben volt. Magam az orvosi rendelő egyik helyiségében leltem rá. A falu lakossága nem látott benne nagy értéket, s mivel nem volt (ma sincs) nagy átmenő forgalom, mások se rabolták le, bár valószínűleg tűnt el néhány darab belőle. Ódor László, a pedagógus végzettségű, innovatív polgármester kezdeményezte, hogy mérjem fel a gyűjteményt, és készítsünk belőle olyan egységeket, melyeket be lehet mutatni a település értékeiként, illetve arra is kért, tegyek javaslatot arra, hogy helyben még milyen módon hasznosítható. Ugyancsak ő szorgalmazta, hogy, amint csak lehet, jelenjen meg a falu értéktárában, készüljön róla leírás a település egyháztörténeti összefoglalójához. Ez a projektszerű munka

két és fél éve kezdődött el, és most is tart. Ő megteremti hozzá a forrásokat, műszaki körülményeket (polc, helyiség, szállítás, tárlók, anyagok) én pedig elvégzem a gyűjtemény regisztrálásával, feltárással, védelmével kapcsolatos feladatokat. Hosszú távú együttműködésben gondolkodunk, melyet pártol a falu kicsiny népe, s melyben mindenki azt végzi, amihez ért, amiben kompetens.

Felmerülhet a kérdés: nem volna-e jobb a gyűjteményt beszállítani egy nagyobb közgyűjteménybe? Nyilvánvaló volt, hogy a település meg akarja tartani és védeni ezt a gyűjteményt, sajátjának tekinti, múltjához tartozónak, s ehhez joga is van, jogalapja is van (majd erre bővebben a gyűjtemény bemutatásakor utalok). Ezen túl a gyűjtemény áttekintését követően arra jutottam, hogy a gyűjtemény értékes darabjai közt nincs olyan, ami ne volna meg a magyar múzeumkönyvtárakban (közelükben Keszthelyen a Georgikonban, vagy Csurgón, a református gimnázium nagykönyvtárában). A polgármesterrel abban egyeztünk meg, hogy ha valamelyik darabot nem tudjuk a saját eszközeinkkel megvédeni a romlástól, úgy mindenképp felajánljuk erre alkalmas könyvtárnak. A gyűjtemény digitalizálását elkezdtük fényképezéssel. A borítók, címlapok, bejegyzések kerülnek digitalizálásra, illetve a 18. századi magyar nyelvű könyvek, amennyiben nem hozzáférhető a világhálón digitális változat. Ha van ilyen, úgy azt a változatot ajánljuk látogatóinknak. Ma a jelenkori könyvtári állomány mellett (amit a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár gondoz a KSZR keretében) él, egy épületben vele, így az olvasók számára, bár felügyelet mellett, szabadon elérhető.

Az eddigi tapasztalat szerint a rendezett állapotú gyűjtemény magára vonja a figyelmet, a kiállítások pedig meghökkentették a falunapon, értéknapon résztvevőket, legyenek azok fiatalok, idősek, magyarok, romák, németek. Az idősebbek között elindult az emlékezés folyama is egy-egy könyvi bejegyzés vagy irat láttán, ezeket is igyekszünk lejegyezni. Azaz, ha lassan is, birtokba veszi a gyűjteményt a falu, és talán most ez is a legfőbb eredmény.

A gyűjteményről

A zalamerenyei régi könyv- és iratgyűjtemény alapvetően egyházi gyűjtemény, könyvek és pár kézirat. A gyűjteményben ősymotatvány ugyan nincs, *régi könyv* (1800 előtt megjelent mű) annál inkább, 57 kötet. A gyűjtemény több mint 300 év könyvészetét reprezentálja, így szemléletes, változatos kiállításokra alkalmas, ami Zalakaros fürdőváros közelsége miatt turisztikai látványossággá is tehető, illetve nemcsak zalamerenyei, hanem a falu történetét bemutató vándortárlatra is alkalmat adhat.

A 843 kötetet, 13 periodika kötetét (folyóirat, évkönyv) és kéziratokat, kézirtatörédekeket számláló gyűjtemény a valamikori plébániai könyvtár maradéka. A gyűjtemény 17-18. századi darabjaiban szerepel sorszám (leltári szám). Kétféle leltári számsort is láthattunk, az első 1816-ban, Fekete Antal plébános (1795-1846) ideje alatt készült, piros számozással, a második 1846-os leltározás eredménye, amit az ekkor hivatalba lépő Viola János (1883-ig volt plébánosa a falunak) végzett el, s aki több könyvet is újrakötött, megjavított. Ez a sorszám kék. Néhány, később ajándékba kapott könyvön más, a korábbi származási helyéről való sorszám szerepel.

A gyűjteményben a legkorábbi kötetek latin nyelvűek, a 19. századból vannak már gótbetűs német nyelvű művek, a 19. század második felétől pedig a magyar nyelvű irodalom a legszámottevőbb. Az állomány harmadát teszik ki a latin nyelvű könyvek, melyek zöme 18-19. századi kiadású katolikus egyházi irodalom: a papi hivatalhoz szükséges

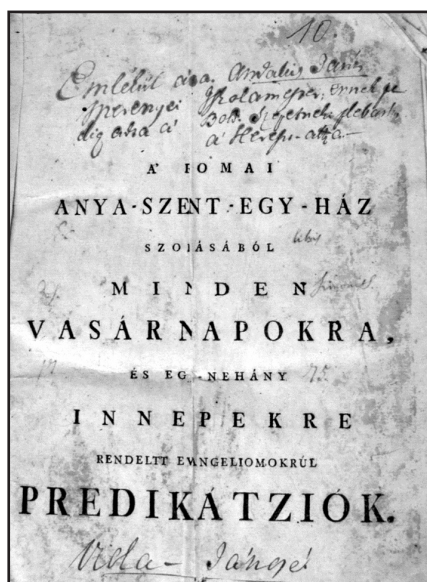
Bibliák, latin nyelvű szertartáskönyvek, a plébánosok önképzéséhez szükséges korabeli katolikus teológiai és egyháztörténeti irodalom, egyházi segédletek (konkordanciák), latin-görög, latin-német szótárak, sematizmusok. A díszes szertartáskönyvektől a kisméretű dogmatikai művekig.

A legkorábbi kötet egy jezsuita szerzetes Jézus tökéletességéről való elmélkedése az 1621-es évből. Egy teológiai mű kötetét (Paulo Gabrielle Antonie: *Theologia Moralis Universa...*, Róma, 1766) Kálóczy György, a falu 1785-1795 közötti plébánosa hozta magával, a könyvek címlapjainak bejegyzései szerint 1770-ben kerültek birtokába az akkor friss művek, lehet, hogy egyenesen Rómából.

A gyűjtemény számunkra legértékesebb része a magyar szerzők prédikációkat, beszédeket tartalmazó kötetei a 18. századból, a 19. század elejéről. Benkovich Ágoston nagyváradai püspök, Csuzy Zsigmond pálos szerzetes, Egyed Joákim pálos rendi tanító, Káldi György jezsuita szerzetes, bibliafordító, Padányi Biró Márton veszprémi püspök, Pázmány Péter esztergomi érsek, Vajda Sámuel, a „*Szent Benedek szerzetén-lévő Tibanyi Kalastromnak apátja*”, Szepessy Aloiz tarcali plébános, „*a mogoródi Boldog Asszony Apátura*”, szép tipográfiájú, és a korabeli ékes magyar nyelven íródott műveit vehetik kézbe a merenyei lakosok, oda látogatók.

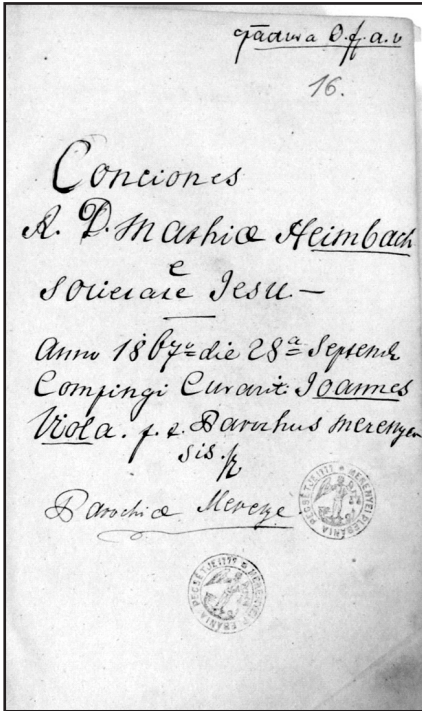
A könyvek bejegyzései szerint a könyvek nem mindig akkor, vagy annak az évnek közelében érkeztek a gyűjteménybe, amikor kiadásra kerültek, a 18. századi kötetek legalább harmada sokkal később, a 19. század második felében, már mint könyvrítkaság, értékes régi könyv-vagyontárgy került a gyűjteménybe, ajándékként. Strausz Antal, aki a falu plébánosa volt 1905-1923 között, több könyvet is kapott a dobronaki (ma szlovéniai település) Strausz Flórián plébánostól, aki valószínűleg rokona volt. (A bejegyzésekben a „*parochus*” kifejezés szerepel, aki nem más, mint a parókiával rendelkező áldozópap a római és görögkatolikus egyházban.) A gyűjtemény eddigi feldolgozása során kitűnt, hogy a falu ismert, 1715-től 1985-ig működő 12 plébánosából 5-en jegyezték be nevüket könyv-

be mint tulajdonukba, vagy mint a plébánia tulajdonába: Benke György, Kálóczy György a 18. századból, Fekete Antal, Viola János a 19. századból, Strausz Antal a 20. századból. Természetesen nem jelenti ez azt, hogy a többiek (időrendben: Erdős György, Zsivolics Pál, Fejér János, Végh Sándor, Csánk Béla, Láber Miklós, Párkányi József atyák) nem gazdagították a plébánia könyvtárát.

Pázmány Péter: A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egynehány innepekre rendelt evangéliumokról prédikátságok (Pozsony, 1786.) könyvének címlapján a bejegyzés: Emlékül ada Antalics János merenyei iskolamester, ennek pedig ada a poss. Szepetneki plébános, a Keresztatya

A könyv Viola Jánosé (a merenyei plébános volt 1846-1883 között).

A bejegyzés egy címlap nélküli R. P. Matthiae Heimbach (jezsuita szerzetes): Rhetoricae Christinae in verbum dei purem per dominicas et festa totius anni ... című kötetének (1702-es kiadás) szennycímlapján szerepel. A hiányzó, a bevezető szövegeket és ajánlást (8 oldal) korábban valamiért éles eszközzel kimetszették. A sérült kötetet Viola János parókus (plébános) költette be 1867. szeptember 28-án, és ő jegyezte rá a kötet szerzőjének (összeállítójának) nevét is.

A gyűjtemény 19. század végi– 20. század eleji (1930-as évekig) egységében is az egyházi szakirodalom döntő. Itt számosságban az egyházi periodikumok (*Egyházi Közöny, Evangélium, Katolikus Közöny, Religio – Népnevelő, Katolikus Szemle, Néptanítók lapja*, annalesek, kalendáriumok) teszik ki a legnagyobb egységet. A Püspöki Körlevelek (*Litterae Circulatio*) kötetei (évenként összekötött egységei) is kézbe vehetők itt. Az első kötetek (1788-1842; 1842-1858.) kéziratosak, az 1858– 1870-es kötet kéziratos másolat (kék tintás), az ezt követő kötetek már nyomtatottak. A gyűjteményhez tartozik még a katolikus népiskolai hitoktatáshoz szükséges vallási irodalom és a diákok számára ajánlott korabeli ifjúsági könyvek néhány darabja.

A gyűjtemény értékét emeli, és a településhez való kötődést erősíti, hogy sok könyvben találunk kéziratos bejegyzést, és sokukban szerepel a falu vagy a plébánia Szent Mihály arkangyalt ábrázoló körpecsétje.

Kéziratok

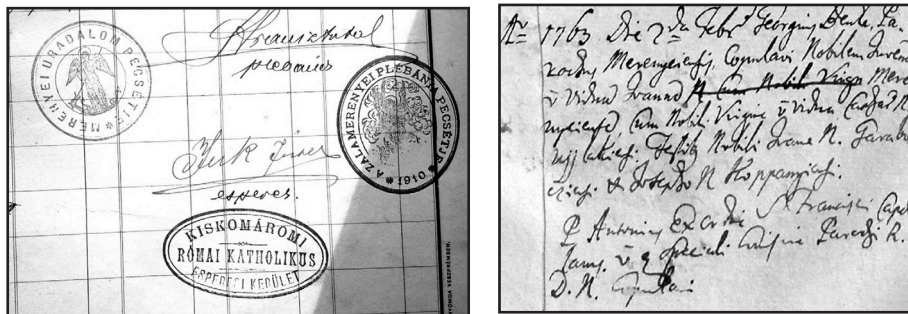
A gyűjteményben található néhány kézirat:

- a „Zalamerényei romai katolikus templom pénztára” az 1920-as évekből,
- az egyházi birtokok birtokigazgatási irataiból néhány darab az 1930-as évekből
- katolikus népiskolai dokumentumok (pl. „Fölvételi napló a zalamerényei rom.kath. elemi népiskolavegyes mindennapi és vegyes ismétlőiskolai növendékeiről” 1908/1909., 1909/1910., 1913/14 és 1917/18. tanévi füzetei ; „Előmeneteli és mulasztási napló 1910/11. Zalaijtlak”).

Ezek digitalizálása megkezdődött, és annak befejeztével az illetékes levéltárakba kerülnek. Itt is fő szempont a hozzáférés biztosítása a falu számára saját történetét illetően, mielőtt elmerülnének ezek az iratok a nagy levéltári fondtengerekben.

E tekintetben is érezhető a falu bizalmatlansága a hivatalok felé, viszont ezek az iratok pótolhatatlanok, másutt nincsenek meg, ezért is fontos digitális másolatok készítése, és azt követően az iratok védett helyre kerülése.

A füzött, rendezett kéziratokon túl találtunk néhány bejegyzést könyvekben is. Ilyen például Merenye 1760-1768 közti plébánosa, Benke György egy keresztelési bejegyzése 1763-ból:

A képen a plébánia 1921-évi számadáskönyvének oldala jól olvasható pecsétekkel

A gyűjtemény hasznosulása Zalamerenyén ma

Zalamerenyén a gyűjtemény kikerült a raktárból, hozzáférhetővé és a helyi értéktár részévé vált. Ez összefügg azzal a társadalmi és kormányzati kezdeményezéssel, mely a helyi értékek rögzítésére, meghatározására és megőrzésére szólítja fel a településeket.

A Kis-Balaton menti településen, annak ellenére, hogy lakossága csekély (az utóbbi fél évtizedben stagnál), a falu vezetése – különösen Ódor László polgármester, aki látja értékét –, meg akarja tartani a gyűjteményt, turisztikai értékévé és oktatásban is hasznos gyűjteménnyé kívánja tenni a falu értéktárába emelve. Az oktatási célú hasznosítást elsősorban a nyári táborozásokkor képzelik el, mivel jelenleg nincs oktatási intézmény a faluban. A turisztikai hasznosítást a település jelentős egyháztörténeti múltjához kapcsolódóan képzelik el, a falu ünnepeire létrehozott állandó kiállítással, virtuális kiállítással, a gyűjteményt bemutató reprezentatív katalógus létrehozásával és a turisták, a faluba érkező vendégek számára a gyűjtemény bemutatásával. Ma már megfelelő helyen, zárható üveges könyvszekrényekben, tematikus rendben sorolódik a gyűjtemény, mely a megújult faluházban kap helyet. Vannak bemutató könyvszekrények is, melyek a falu ünnepein bemutathatóvá teszik a gyűjtemény néhány szép, magyar nyelvű darabját.

Pölöskefői kéziratok és fotók

Mező Ferenc első és egyetlen szellemi olimpiai bajnokunk szülőfalujában, Pölöskefőn (1885. március 13-án született itt), ahol szobor és emléktábla is őrzi emlékét, a jegyző-asszony a polgármesteri hivatal felújítása során, egy halom tsz irat rendezésekor talált

egy 19. század eleji számadáskönyvet, néhány korabeli összekötött iratot, és pár 1960-as évekből való rossz állapotú fotót a faluról. Ezeket most a település polgármestere, Tóth Jenő őrzi elzárva, és csak különleges alkalmakkor mutatja meg. A könyvtár bővítését és szépítését követően 2017. október 11-én megrendezett könyvtáratavón adta kezembe az iratokat a falu múltja után is élénken érdeklődő polgármester azzal a kéréssel, hogy mondjam meg, mi is áll bennük, miféle iratok ezek. Elsőre láttam, hogy alapvetően egy számadáskönyvet tartok a kezemben, legalábbis az első íveken ez volt olvasható. Ott meg is beszéljük az iratok kezelésének módját és a hasznosítási lehetőségeket. A dokumentumokat digitalizáljuk, majd 2019 elején falutörténeti előadáson mutatjuk be a falu közönségének és a szomszéd falvakból hívott vendégeknek. Terveink szerint a számadáskönyvet szövegűhű közléssel, néhány fényképpel az eredeti oldalakról önálló kiadványban is megjelentetnénk, mely a falutörténeti sorozat indító darabja volna. A füzet állapota viszont mindenképp megkívánja a restaurálást, illetve megfelelő levéltári állományba kerülését.

A számadáskönyvről és mellékleteiről

A kötetbe elsőként a falu számadását jegyezte be a falu bírása 1813 és 1834 között. A kiadásokat sorolja a számadás évenként, havi bontásban. Egy példa:

Year	Month	Contributor	Unit 1	Unit 2	Unit 3
1817	Januarius	100. Kádics Karol Olajkámára, Juhfűszámpa	1.	2.	8
		110. Veres György Kámára	2.	1.	2 30
		120. Kádics Karol Molnár Kámára, Olajkámára	3. C.	2.	4
		130. Kádics Karol Juhfűszámpa	4.	1.	4
		140. Kádics Karol Juhfűszámpa	5.	1.	2
		150. Magyarszék egy Juhfű	6.	1.	2
		160. Kádics Karol Juhfűszámpa	7. C.	1.	2
		170. Kádics Karol Juhfűszámpa	8. C.	1.	2
		180. Kádics Karol Juhfűszámpa	9. C.	1.	2
		190. Kádics Karol Juhfűszámpa	10. C.	1.	2
		200. Kádics Karol Juhfűszámpa	11. C.	1.	2
		210. Kádics Karol Juhfűszámpa	12. C.	1.	2
		220. Kádics Karol Juhfűszámpa	13. C.	1.	2
		230. Kádics Karol Juhfűszámpa	14. C.	1.	2
		240. Kádics Karol Juhfűszámpa	15. C.	1.	2
		250. Kádics Karol Juhfűszámpa	16. C.	1.	2
		260. Kádics Karol Juhfűszámpa	17. C.	1.	2
		270. Kádics Karol Juhfűszámpa	18. C.	1.	2
		280. Kádics Karol Juhfűszámpa	19. C.	1.	2
		290. Kádics Karol Juhfűszámpa	20. C.	1.	2
		300. Kádics Karol Juhfűszámpa	21. C.	1.	2
		310. Kádics Karol Juhfűszámpa	22. C.	1.	2
		320. Kádics Karol Juhfűszámpa	23. C.	1.	2
		330. Kádics Karol Juhfűszámpa	24. C.	1.	2
		340. Kádics Karol Juhfűszámpa	25. C.	1.	2
		350. Kádics Karol Juhfűszámpa	26. C.	1.	2
		360. Kádics Karol Juhfűszámpa	27. C.	1.	2
		370. Kádics Karol Juhfűszámpa	28. C.	1.	2
		380. Kádics Karol Juhfűszámpa	29. C.	1.	2
		390. Kádics Karol Juhfűszámpa	30. C.	1.	2
		400. Kádics Karol Juhfűszámpa	31. C.	1.	2
		410. Kádics Karol Juhfűszámpa	32. C.	1.	2
		420. Kádics Karol Juhfűszámpa	33. C.	1.	2
		430. Kádics Karol Juhfűszámpa	34. C.	1.	2
		440. Kádics Karol Juhfűszámpa	35. C.	1.	2
		450. Kádics Karol Juhfűszámpa	36. C.	1.	2
		460. Kádics Karol Juhfűszámpa	37. C.	1.	2
		470. Kádics Karol Juhfűszámpa	38. C.	1.	2
		480. Kádics Karol Juhfűszámpa	39. C.	1.	2
		490. Kádics Karol Juhfűszámpa	40. C.	1.	2
		500. Kádics Karol Juhfűszámpa	41. C.	1.	2
		510. Kádics Karol Juhfűszámpa	42. C.	1.	2
		520. Kádics Karol Juhfűszámpa	43. C.	1.	2
		530. Kádics Karol Juhfűszámpa	44. C.	1.	2
		540. Kádics Karol Juhfűszámpa	45. C.	1.	2
		550. Kádics Karol Juhfűszámpa	46. C.	1.	2
		560. Kádics Karol Juhfűszámpa	47. C.	1.	2
		570. Kádics Karol Juhfűszámpa	48. C.	1.	2
		580. Kádics Karol Juhfűszámpa	49. C.	1.	2
		590. Kádics Karol Juhfűszámpa	50. C.	1.	2
		600. Kádics Karol Juhfűszámpa	51. C.	1.	2
		610. Kádics Karol Juhfűszámpa	52. C.	1.	2
		620. Kádics Karol Juhfűszámpa	53. C.	1.	2
		630. Kádics Karol Juhfűszámpa	54. C.	1.	2
		640. Kádics Karol Juhfűszámpa	55. C.	1.	2
		650. Kádics Karol Juhfűszámpa	56. C.	1.	2
		660. Kádics Karol Juhfűszámpa	57. C.	1.	2
		670. Kádics Karol Juhfűszámpa	58. C.	1.	2
		680. Kádics Karol Juhfűszámpa	59. C.	1.	2
		690. Kádics Karol Juhfűszámpa	60. C.	1.	2
		700. Kádics Karol Juhfűszámpa	61. C.	1.	2
		710. Kádics Karol Juhfűszámpa	62. C.	1.	2
		720. Kádics Karol Juhfűszámpa	63. C.	1.	2
		730. Kádics Karol Juhfűszámpa	64. C.	1.	2
		740. Kádics Karol Juhfűszámpa	65. C.	1.	2
		750. Kádics Karol Juhfűszámpa	66. C.	1.	2
		760. Kádics Karol Juhfűszámpa	67. C.	1.	2
		770. Kádics Karol Juhfűszámpa	68. C.	1.	2
		780. Kádics Karol Juhfűszámpa	69. C.	1.	2
		790. Kádics Karol Juhfűszámpa	70. C.	1.	2
		800. Kádics Karol Juhfűszámpa	71. C.	1.	2
		810. Kádics Karol Juhfűszámpa	72. C.	1.	2
		820. Kádics Karol Juhfűszámpa	73. C.	1.	2
		830. Kádics Karol Juhfűszámpa	74. C.	1.	2
		840. Kádics Karol Juhfűszámpa	75. C.	1.	2
		850. Kádics Karol Juhfűszámpa	76. C.	1.	2
		860. Kádics Karol Juhfűszámpa	77. C.	1.	2
		870. Kádics Karol Juhfűszámpa	78. C.	1.	2
		880. Kádics Karol Juhfűszámpa	79. C.	1.	2
		890. Kádics Karol Juhfűszámpa	80. C.	1.	2
		900. Kádics Karol Juhfűszámpa	81. C.	1.	2
		910. Kádics Karol Juhfűszámpa	82. C.	1.	2
		920. Kádics Karol Juhfűszámpa	83. C.	1.	2
		930. Kádics Karol Juhfűszámpa	84. C.	1.	2
		940. Kádics Karol Juhfűszámpa	85. C.	1.	2
		950. Kádics Karol Juhfűszámpa	86. C.	1.	2
		960. Kádics Karol Juhfűszámpa	87. C.	1.	2
		970. Kádics Karol Juhfűszámpa	88. C.	1.	2
		980. Kádics Karol Juhfűszámpa	89. C.	1.	2
		990. Kádics Karol Juhfűszámpa	90. C.	1.	2
		1000. Kádics Karol Juhfűszámpa	91. C.	1.	2

A bevételek a falu erdejének (ölfára, szerszámfára, szalfára, *abroncsért*, *vesszőért*) és legelőjének használatáért (szarvasmarhák, sertések, juhok legeltetéséért legelőbér) folytak be leginkább. Kifizetés sokkal kevesebb volt (pl. fahordásért). Ez persze nem jelenti azt, hogy a falu csak gazdagodott, hiszen a befizetések hasznát is át kellett adni a földesúrnak.

Később ezt a füzetet használták a falu protokollumának. Meghagyva a számadást, s kihagyva pár ívet, ide másolták be a rendeleteket, járási és helyi szabályokat és jelentéseket 1853-tól 1865-ig.

A füzet lapjai közt van még néhány gazdasági irat, perirat és jegyzet is. A számadáson kívüli iratok többsége nem Pölöskefőre vonatkozik, hanem Nagykanizsa és vidéke ügyeivel kapcsolatos, mintegy a falunak megküldött hirdetményekhez csatolódóan, de vannak olyanok is, melyek az ügyekben érdekelt pölöskefői rokonsága nyomán maradt a faluban. Ilyen például a megözvegyült Kolongya Györgyné Horváth Borbála kérelme, már nagykanizsai lakosként, a kanizsai magisztrátushoz. Konkrét kapcsolatokat majd csak a

digitalizálás, elolvasás, átgepelés után tudunk kimutatni. Ha nem is mindegyik irat esetében, de a jól adatolható ügyekben ezt meg is kíséreljük.

Védhető és védendő-e helyben a régi könyv, irat, vagy le kell-e mondania róla a településnek?

– vetettem fel előadásomban is. Védhető, s ha a falu felismeri értékét, biztosítja az alapvető védelmet (száraz hely, zárható könyvszekrény zárható helyiségben), de arra a falvaknak nincs forrása, hogy restauráljon egy-egy ilyen kiadványt. Ekkor vetődik fel az a dilemma, hogy erre költsenek-e a falu szűkös keretéből, vagy ajánlják-e fel a könyvet, iratot közgyűjteménybe, ahol erre van lehetőség, de akkor le kell mondaniuk erről az értékről. Ilyenkor fontos az a szempont is, hogy a restaurálandó dokumentum az egyetlen értékes darab-e vagy van jó állapotban lévő más is. Ha tanácsot kérnek a könyvtárostól ilyen esetben, az jó, mert a könyvtáros szakmai megbecsülését jelenti, de a könyvtárosnak nehéz a dolga, hiszen a dokumentum védelme és a település értékeinek védelme egyformán fontos szempont. A kis falvak sokszor élték meg a hivatalos hozzáállás rideg bürokratizmusát, ahol jószerivel magyarázat nélkül elvitt a mindenkori hatalom bármit, ezért érthetően bizalmatlanok és érzékenyek erre, nem szívesen mondanak le értékeikről, ezért a tanácsot adó könyvtárosnak a szakmaiság mellett empatikusnak kell lennie, és nem helyezkedhet a gazda szerepébe. A település döntését el kell tudnunk fogadni, és ehhez a döntéshez képest biztosítani a dokumentum védelmét közösen a településsel. Valljuk meg, azért is nehéz ez a helyzet, mert ma a városi és megyei könyvtárak sem bővelkednek muzeális állományvédelemre, restaurálásra való forrásokban, pedig itt még közelebb volna a dokumentum a településhez, mint a távoli országos muzeális gyűjteményben. Segíthetne egy ilyen tematikájú pályázat.

A ma is működő plébániák többségén is van régikönyv gyűjtemény, de az a plébános atyák házikönyvtáraként működik, nincs kapcsolata a falu könyvtárával. Érdekes ilyen helyeken felvetni a helyi értéktárba kerülését, és néhány darab bemutatását a falu identitását ápoló ünnepein.

Hogyan illeszthető be egy ilyen gyűjtemény a közkönyvtári szolgáltatások közé és van-e teendője a könyvtárosainknak ezzel?

Mindkét említett esetben a KSZR keretében végzett könyvtári szolgáltatás során került szóba a fellelt kincs. Szerencsés, hogy a könyvtárban az új, friss dokumentumok és a régi, a falu szemében muzeális gyűjtemény együtt mutatkozik, s a régi gyűjtemény gondozásával a könyvtáros megismerheti a falu történetét és elmélyítheti kapcsolatait a település idősebb lakóival.

A könyvtárosok vállalhatják, hogy szakmai segítséget adnak a régi gyűjtemény védelmében, feltárásában, digitalizálásában a helyi és a virtuális értékőrzésben. Érdekes-e ezt vállalni? Mindenképp, de nem erőn felül, és szorosan együttműködve a településen mindenkivel, akivel csak lehet. Érdekes nemcsak a polgármesterekkel, hanem az épületet gondozó minden emberrel kapcsolatot tartani, megbeszélni velük, hogy rendezvények vagy az épületben végzendő munkák során hogyan is kell védeni a gyűjteményt.

Annak is tudatában kell lennünk, nekünk, könyvtárosoknak, hogy a településen maradó könyvészeti értékek, régi könyvek sorsa mindenkor függ a település vezetésének

szándékaitól, azaz az önkormányzati választások és változások eredményétől. Ezért folyamatosan kell követnünk a már feltérképezett gyűjtemények sorsát, számítva arra, hogy esetenként be kell menekítenünk könyvtárunkba, és helyet kell keresnünk annak egy nagyobb gyűjteményben.

Akkor sikeres tevékenységünk, ha a gyűjtemény nem zárt múzeumává válik, hanem egy izgalmas falutörténeti szolgáltatássá, ha a gondozásába bevonjuk a helyben alkalmas önkénteseket, felvértezve őket a megfelelő ismeretekkel, és ha a hangsúly emellett is az olvasáson, a friss könyvtári állomány intenzív használatán marad.

Jegyzet

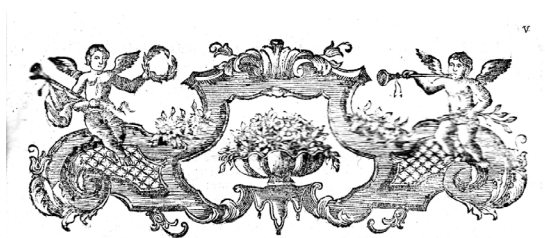
1. Írásom fő mondanivalója, vázlatosan, az MKE 50. vándorgyűlésén, Keszthelyen hangzott el.

A „régí könyv, régí könyvgyűjtemény” kifejezést most tágabb értelemben használok itt, mint azt a könyvészeti szakirodalom (régí könyv: 1501-1800 közt megjelent könyv), minden 1945 előtt kiadott művet idesorolok.

Si non in timore Domini instanter tenueris te, cito subvertetur domus tua. Eccl. 27. v. 4.

Ha az Úr félelmében szüntelen nem tartod magadat, hamar fél-fordul a' te házad.

P R Æ F A T I O.